

Od redaktorów

Tematem XXVIII tomu „Pogranicze. Studia Społeczne” jest zagadnienie starości i niepełnosprawności. Obydwie kategorie w literaturze są określane za pomocą różnorodnych klasyfikacji, a ich jednoznaczne zdefiniowanie nie należy do zadań łatwych.

W dzisiejszych czasach o wiele trudniej jest zmierzyć się ze starzeniem i niepełnosprawnością, gdyż pomimo formalnych deklaracji o równości wszystkich ludzi, wciąż mamy do czynienia ze stygmatyzacją obydwu opisywanych grup. W świecie, w którym naczelnymi wartościami stały się m.in.: młodość, pieniądze, wolność, marginalizowanie ludzi starych i niepełnosprawnych jest coraz częściej dostrzegane. Skoro starość przestaje być powodem do dumy, a niepełnosprawność często jest przyczyną zawstydzenia, to należy podejmować różnorodne działania mające na celu wsparcie tych osób, które pozwoli na stworzenie im warunków do normalnego życia.

W wyniku licznych rozważań nad niepełnosprawnością i starością, ich kształtowaniem się i uwarunkowaniami z perspektywy opisywanych w artykułach zagadnień, szczególnie ważne wydaje się być podejście społeczne. Traktuje ono obydwie opisywane kategorie jako rezultat barier, zarówno tych społecznych, jak i ekonomicznych czy fizycznych, które człowiek napotyka na swojej drodze. W związku z powyższym kategorię pogranicza postrzegamy w kontekście zróżnicowania losów zarówno osób z niepełnosprawnością, jak i ludzi starych w zależności od społecznych postaw i przekonań, stereotypów i uprzedzeń, rodzinnych historii, funkcjonowania systemu pomocy społecznej, służby zdrowia, rynku pracy.

Zaprezentowane teksty przedstawiają wiele współczesnych problemów i zjawisk społecznych związanych z życiem osób z niepełnosprawnością oraz ludzi starych. Nawiązują one zarówno do zagadnień związanych z postrzeganiem starości i niepełnosprawności, a jak też przedstawiają ich współczesne oblicza z uwzględnieniem możliwości i ograniczeń kształtujących codzienne funkcjonowanie.

Tom otwiera tekst Tomasza Sahaja, w którym autor opisuje chorobę, niepełnosprawność i starość w kontekście fundamentalnych problemów filozoficznych. Analizując powyższe składniki ludzkiej egzystencji sięga do

refleksji antycznych filozofów przywołując postać Hipokratesa jako „ojca medycyny”. Wskazuje również na społeczno – ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania, które niejednokrotnie skazują osoby chore, niepełnosprawne i stare na życie w odosobnieniu z dala od znajomych i rodziny. Analizowane w ostatniej części artykułu autobiograficzne dzieła pisarzy zmagających się z nieuleczalną chorobą i/lub niepełnosprawnością ukazują obraz nieuchronnej śmierci w kontekście sensu i bezsensu ludzkiego życia. Kolejny artykuł, którego autorką jest Hanna Żuraw, przybliży problem postrzegania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie w kontekście historycznej zmienności. Badaczka przedstawia rolę kultury i struktur władzy, odgrywaną w zakresie kształtowania stosunku jednostek, grup i zbiorowości do człowieka niepełnosprawnego. Biorąc pod uwagę warunki socjalno-ekonomiczne oraz kulturowe opisuje mechanizmy inkluzji i wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych. Podstawowe pytania, na które autorka poszukuje odpowiedzi dotyczą tego „kto, dlaczego, jak, co?” przyczynia się do formułowania sądów i przekonań na temat osób z różnego rodzaju dysfunkcjami. Z kolei Monika Parchomiuk w swoim artykule przybliży czytelnikowi zagadnienia związane z posiadaną, przez osoby dorosłe z niepełnosprawnością intelektualną, wiedzą na temat starości i starzenia się w kontekście ich osobistych doświadczeń z osobami w podeszłym wieku. Przedstawione wyniki badań koncentrują się również wokół zagadnień dotyczących wyobrażeń tych osób na temat własnej przyszłości ze szczególnym uwzględnieniem ostatniej fazy życia. Podejmowana problematyka jest niezwykle istotna ze względu na zmiany, które zachodzą w życiu osób niepełnosprawnych. Przyczyniają się one do zwiększania jakości ich życia, dzięki któremu ulega ono systematycznemu wydłużeniu. W związku z powyższym istotne staje się poznawanie potrzeb osób zaliczanych do tej kategorii społecznej, gdyż ich znajomość pozwoli na projektowanie konkretnych rozwiązań wspierających osoby starsze. Pierwszą część zamyka artykuł Katarzyny Winieckiej, Joanny Borowik i Małgorzaty Halickiej. Autorki opisują sytuację osób starych i osób z niepełnosprawnością zamieszkujących na terenie województwa podlaskiego. Celem analizy jest pokazanie relacji między statusem społecznym osób starych i z niepełnosprawnością a zróżnicowanymi uwarunkowaniami społecznymi i gospodarczymi. Ważnym elementem dyskusji jest pokazanie implikacji wynikających z poziomu rozwoju gospodarczego, skali migracji, rozwoju infrastruktury medycznej, pomocy społecznej i komunikacji w województwie podlaskim w kontekście sytuacji życiowej osób starych i niepełnosprawnych żyjących na tym obszarze. Badaczki podkreśla-

ją, że sposób postrzegania otaczającego świata zależy od jednostkowych interpretacji osobistych doświadczeń poszczególnych osób i ich miejsca/pozycji w szerszej strukturze społecznej.

W otwierającym drugi rozdział artykule Dorota Otapowicz, Agnieszka Sakowicz-Boboryko i Dorota Wyrzykowska-Koda zwracają uwagę czytelnika na jakość życia rodzin zamieszkujących na terenie województwa podlaskiego, w których wychowują się dzieci z niepełnosprawnością. Autorki opisują sytuację emocjonalną i społeczną badanych rodzin z perspektywy ekonomicznego, społecznego, kulturowego i zdrowotnego wymiaru ich codziennej egzystencji. Uzyskane wyniki badań z jednej strony ukazują niedostatki w zakresie jakości życia, a z drugiej identyfikują potrzeby praktycznego wsparcia. Kontynuacją analiz poświęconych zagadnieniom wsparcia społecznego jest artykuł Wojciecha Skiby, w którym autor dokonuje analizy wybranych powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych oraz programów działań na rzecz osób z niepełnosprawnością. Przedstawione w artykule rozważania mogą stanowić przyczynek do dyskusji w zakresie zmian w obszarze rehabilitacji i integracji społecznej tej grupy osób. Natomiast Joanna Szymanowska opisuje wsparcie społeczne z perspektywy szczególnego rodzaju pomocy udzielanej przez seniorów członkom najbliższej rodziny. W artykule skupiła się na trudnościach doświadczanych przez dzieci z niepełnosprawnością i ich rodziców, a także rodzajach wsparcia, na które mogą liczyć ze strony najstarszych członków ich rodzin. Autorka koncentruje się na potencjalnych nieformalnych sieciach wsparcia obejmujących rodzinę, a mających ogromne znaczenie w zakresie codziennej pielęgnacji, rehabilitacji i edukacji dziecka z niepełnosprawnością. Z kolei Renata Tanajewska w swoim artykule porusza ważną w kontekście społecznym i prawnym problematykę dotyczącą czynności prawnych osób z zaburzeniami pamięci i świadomości. Autorka podkreśla jak wiele trudności można napotkać w momencie, gdy próbuje wyznaczyć się w sposób jednoznaczny granicę świadomości człowieka. Staje się to trudniejsze, jeśli osoba nigdy nie była diagnozowana w aspekcie jej możliwości poznawczych.

Ostatnią część otwiera artykuł Stanisława Milewskiego, Katarzyny Kaczorowskiej-Bray i Barbary Kamińskiej dotyczący późnej dorosłości z perspektywy logopedii. Autorzy wykazują konieczność przeprowadzenia badań nad specyfiką mowy osób starszych i ich sposobem komunikowania, a także nad umiejętnościami komunikacyjnymi innych w kontaktach z seniorami. Podkreślają znaczenie stosowanego stylu komunikacyjnego w kontakcie

z osobą w starszym wieku, który niewłaściwie dobrany może przyczynić się do zwiększenia jej dyskomfortu, gorszego samopoczucia, a także obniżenia jakości życia. W kolejnym artykule Małgorzata Halicka, Jerzy Halicki, Emilia Kramkowska i Anna Szafranek przeprowadzają analizę akt sądowych dotyczących przypadków przemocy w rodzinie. Autorzy przedstawiają specyfikę problemu przemocy doznawanej przez ludzi starszych ze strony małżonka / partnera. Prezentowane wypowiedzi kobiet – ofiar przemocy prezentują emocjonalny klimat panujący w rodzinach, a także przybliżają powody skłaniające do poszukiwania pomocy, wśród których należy wymienić potrzebę „ratowania” związku. Numer zamyka artykuł Anny Rudnik, w którym zostały przedstawione wymiary starości i cechy ludzi starych w percepcji dzieci i młodzieży. Autorka zwraca uwagę na opinie młodego pokolenia dotyczące osób starych, które ulegają znacznemu zniekształceniu, gdyż są kształtowane w dużej mierze na podstawie stereotypów dotyczących ostatniej fazy życia człowieka. Analiza postaw dzieci i młodzieży wobec seniorów, zdaniem Badaczki, ma duże znaczenie w przypadku budowania relacji i kontaktów międzypokoleniowych. Prowadzone w tym zakresie badania mają służyć przede wszystkim podjęciu działań zmierzających do kształtowania właściwych postaw wobec ludzi starych i starości.

Wierzmy głęboko, że przygotowany do druku tom *Niepełnosprawność i starość*, który dostarcza wielu cennych informacji o charakterze interdyscyplinarnym, spotka się z zainteresowaniem i zostanie przez Czytelnika pozytywnie przyjęty.

Redaktorzy